

Газізов Михайло Михайлович,

доцент кафедри парламентаризму та політичного менеджменту

НАДУ при Президентові України, к.політ. н.

СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ РОЗВИТКУ ЛОБІЗМУ У НАДНАЦІОНАЛЬНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ (ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ)

У статті розглядаються сутнісні характеристики розвитку лобістської діяльності у наднаціональних організаціях. Автор досліджує історичні, культурні, політичні аспекти лобізму в Європейському Союзі. Особливу увагу звертає на функціонування лобі-груп в Інститутах Союзу – Європейській Комісії, Європейській Раді і Європейському парламенту, що регулюють ключові аспекти діяльності груп інтересів в таких галузях, як митна, антимонопольна, енергетична політика.

Ключові слова: наднаціональні організації, лобі-групи, Європейський парламент, демократична легітимність, Інститути Європейського Союзу.

Gazizov Myhaylo

ESSENTIAL CHARACTERISTICS OF LOBBYING IN SUPRANATIONAL ORGANIZATIONS (EUROPEAN UNION)

In the EU, development of civilized lobbying was due to the deepening of European integration, which involves the transfer of EU member states of their sovereignty bodies of the European Union and access of civil society in decision-making. Integration processes have identified the advantages and disadvantages of a supranational character lobbying compared to national.

Lobbying of interest groups in the EU institutions considered civilized, despite the lack of formal regulation of lobbying activities, due to shortage of its own expert resources of EU institutions.

The article is to determine the essential characteristics of lobbying in the European Union, which then can be used in Eastern Europe and Ukraine.

The article outlined the main essential characteristics of a civilized lobbying in the EU who can distinguish three main groups.

The first – this awareness of governments of Western Europe and the EU governing bodies of the need for the existence of interest groups and policy of promoting lobbying.

The second – the ability of citizens to respond quickly to changes in the distribution of powers between the authorities and therefore mobilize and adapt strategies to influence on the formation of European policies.

The third – feature is multires decision-making in the EU, which involves the active participation of citizens in decision-making at various levels supranational union.

In the EU political institutions positively assessed civilized lobbying role and activities of lobby groups in view of the competence of professional expertise and wide representation of bills of various actors of the political process at the supranational level.

Lobby groups have an opportunity to use the expertise as a resource that allows them to influence the decisions of EU institutions for the benefit of stakeholders.

The most effective methods of civilized lobbying to influence the decision-making process of the EU political institutions are: negotiating with representatives of the EU political institutions and conduct advocacy through the media.

On the basis of summarizing specific interest groups representation in EU institutions, can distinguish major groups that carry out lobbying activities at national and supranational levels, including: consultative lobby association; European industry association; think tanks.

In terms of research of euro-lobbying such typology can specify lobby of a wider range of activities, namely the group of producers; interest groups outside work; interest group of regions.

We emphasize that interest groups seeking to influence the government institutions play an important role in all modern democratic societies. At national level this type represent the interests of adequate formal channels of representative

government, which is sold in the inter-party struggle and through elections and political processes.

All of the above to evaluate the challenges and prospects of civilized lobbying in EU institutions as democratic as the expansion of the presence of lobby groups at all levels of decision-making supranational organization promotes qualitative change in the political culture in European integration.

The reason for the spread of lobbying in Europe is not so much lobbying increasingly recognized as a natural element of the democratic process and, above all, the process of "deepening" European integration, ie transfer Member States of their competence in favor of supranational institutions and civil society.

Keywords: supranational organizations, lobby groups, the European Parliament, the democratic legitimacy of the European Union institutions.

Газизов Михаил Михайлович

СУЩНОСТНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ РАЗВИТИЯ ЛОББИЗМА В НАДНАЦИОНАЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ (ЕВРОПЕЙСКИЙ СОЮЗ)

В статье рассматриваются сущностные характеристики развития лоббистской деятельности в наднациональных организациях. Автор исследует исторические, культурные, политические аспекты лоббизма в Европейском Союзе. Особое внимание обращает на функционирование лобби-групп в институтах Союза - Европейской Комиссии, Европейскому Совету и Европейскому парламенту, регулирующих ключевые аспекты деятельности групп интересов в таких областях, как таможенная, антимонопольная, энергетическая политика.

Ключевые слова: наднациональные организации, лобби-группы, Европейский парламент, демократическая легитимность, Институты Европейского Союза.

Постановка проблемы. В Європейському Союзі розвиток цивілізованого лобізму був зумовлений поглибленням європейської інтеграції, що передбачає

передання державами-членами ЄС частини свого суверенітету органам Європейського Союзу і доступу громадянського суспільства до процесу ухвалення рішень. Інтеграційні процеси визначили переваги й недоліки наднаціонального характеру лобіювання порівняно з національним.

Формування інституту представництва груп інтересів, які використовують різноманітні можливості лобіювання на загальноєвропейському рівні, відбувалося як на ранньому етапі європейської інтеграції, так і в 90-ті рр. ХХ ст., коли було засновано Європейський Союз з повноваженнями наднаціонального об'єднання. Першим офіційним інституційним представником груп інтересів в ЄС був Соціально-економічний комітет, який об'єднав представників різних сфер і секторів життєдіяльності співтовариства, зокрема, корпоративних, промислових, профспілкових, соціальних, правозахисних.

Згодом у Маастрихтському договорі (ст. 118b, ст. 229 п. 2, ст. 245 п. 2 Договору про створення Європейського Союзу) було визначено принципи взаємодії лобістських організацій з інститутами ЄС, згідно з якими Європейська Комісія уповноважена і зобов'язана встановлювати контакти не тільки з національними урядами і їх відомчими структурами, але й з міжнародними і національними групами інтересів та групами тиску. Виробленню спеціального Соціального протоколу, включеного як Додаток до Договору про створення Європейського Союзу, яким встановлювалися принципи єдиної соціальної політики між інститутами ЄС і лобістськими організаціями стало Положення про взаємодію інститутів ЄС з лобі-групами [1], яке визначило сутність розвитку лобізму у наднаціональних організаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен лобізму в Брюсселі вивчали теоретики і практики євролобіювання Д. Коен, Дж. Річардсон, К. Махоні, Дж. Грінвуд, К. Карр Б. Кохлер-Кох та Р. Ейзінг, Е. Брошайд, Дж. Беркхоуд, Д. Лоурі, П. Боуен, Дж. Баерс, Б. Керреманс, Д. Ерншоу та ін., які зазначили, що він полягає у забезпеченні «демократичної легітимності» моделі управління, яка уможливорює участь груп тиску у законодавчому процесі

та регулюванні відносин в рамках єдиного європейського політичного і економічного простору [3].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Лобіювання груп інтересів в інституціях ЄС вважається цивілізованим, незважаючи на відсутність формального регулювання лобістської діяльності (на даний момент запровадження процедури обов'язкової реєстрації лобі-груп при Європейській Комісії перебуває на стадії обговорення в рамках Ініціативи з прозорості), що пояснюється дефіцитом власних експертних ресурсів інститутів ЄС. Слід зазначити, що Брюссель вважається другим світовим центром лобістської діяльності (після Вашингтона), що обумовлено унікальністю інституційної і правової архітектури Європейського Союзу.

Інститути Союзу – Європейська Комісія, Європейська Рада і Європейський парламент – регулюють ключові аспекти діяльності груп інтересів в таких галузях, як митна, антимонопольна, енергетична політика, а суб'єктами законодавчих актів ЄС стають як держави-члени Союзу, так і окремі корпорації і громадські об'єднання. Так, за офіційними даними Європейської Комісії 2008 р. у Брюсселі було зареєстровано 950 лобістських асоціацій, щонайменше 15 тис. професійних лобістів, кількість яких постійно зростала, і понад 300 транснаціональних компаній для взаємодії з інституціями всіх рівнів ЄС з сукупним оборотом понад 1 млрд євро, які беруть участь в усіх стадіях законотворчого процесу та впливають на ухвалення важливих політичних рішень. При цьому важливо підкреслити, що в політичній культурі ЄС лобі-групи відіграють більш вагомий роль, ніж в політичних культурах країн-членів Європейського Союзу [2, 3].

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення сутнісних характеристик розвитку лобізму у Європейському Союзі, які в подальшому можуть бути використані в країнах Східної Європи та Україні.

Виклад основного матеріалу. Вважається, що вперше питання про регулювання лобістської діяльності було порушене у 1989 році. За дорученням депутатів розробкою кодексу поведінки лобістів та їх відкритої реєстрації

зайнявся депутат з Бельгії М. але він підготував доповідь, в якій були закріплені основні понятійні питання лобістського процесу, порядок реєстрації та звітності [3].

Згідно з Гале, лобістом можна вважати особу, що виступає за дорученням третьої сторони на захист інтересів цієї сторони. Основний висновок, зроблений на базі доповіді, - необхідно розробити модель управління організаційними інтересами, здатну до саморегуляції, та стимулювати самоорганізацію груп інтересів [3].

Першою спробою такого стимулювання став Кодекс поведінки лобістів, розроблений групою консалтингових фірм. Після певного часу обговорення він був прийнятий практично у первісному вигляді (не пройшла лише пропозиція про обов'язкове щорічне звітування лобістів про свою діяльність) у 1997 році.

Подальше регулювання лобістської діяльності пов'язане з ухваленням двох доповідей, розроблених за дорученням Європарламенту. Розробники запропонували ввести спеціальну реєстрацію лобістів, причому була визначена певна система стимулів, наприклад, право вільного доступу в приміщення, де розташовані інституції ЄС, тощо. За прикладом американського законодавства, особлива увага в доповідях приділялась питанням декларування чиновниками державних подарунків та послуг, передбачалося, що таке ж зобов'язання мають взяти на себе й депутати.

В ЄС існує список рекомендацій щодо регулювання лобістської діяльності, якого мають дотримуватися усі держави-члени. Переважно ці рекомендації спрямовані на те, щоб створювані в окремих державах системи регулювання лобістської діяльності не буди занадто суворими та громіздкими.

Останнім часом з'явилися та збільшують свою активність лобістські групи, націлені на просування тих чи інших рішень у Європарламенті, багато з діючих у ньому професійних лобістів офіційно зареєстровані в такій якості. Легітимізована робота професійних лобістів має забезпечуватися надійним механізмом дотримання прозорості джерел фінансування. Таким механізмом став, зокрема, Регламент (ЄС) № 2004/2003 Європейського парламенту та Ради

ЄС від 4 листопада 2003 року, котрий в повному обсязі почав діяти після виборів до Європарламенту 2004 року. В регламенті викладені норми-дефініції та умови визнання політичних партій, що діють на європейському рівні, питання фінансування з бюджету ЄС тощо [3].

Зауважимо, що в політичних інститутах ЄС позитивно оцінюється роль цивілізованого лобіювання та діяльність лобістських груп з огляду на компетентність фахової експертизи законопроектів та широкого представництва різних суб'єктів політичного процесу на наднаціональному рівні. Так, Європейська Комісія як виконавчий орган ЄС зацікавлена в постійних контактах з експертами лобі-груп, що представляють ту або іншу галузь і здатні репрезентувати компетентну думку з питань регуляторної, інноваційної та соціальної політики.

У свою чергу, лобі-групи дістають можливість використовувати експертизу як ресурс, що дозволяє їм вплинути на рішення інститутів ЄС в інтересах зацікавлених груп. Визначний політолог П. Бауен вважає, що таку модель взаємодії між групами тиску і політичними інститутами Європейського Союзу можна характеризувати як цивілізовану, оскільки процеси ухвалення рішень передбачають прозорість співпраці [4].

Формування політико-культурного середовища в умовах європейської інтеграції зумовило нові тенденції функціонування наднаціональних інститутів ЄС, які широко використовують інструменти лобізму для розвитку і просування цінностей громадянського суспільства.

Аналіз базових договорів ЄС свідчить, що Європейська Комісія є ініціатором євроінтеграційної політики у всіх сферах діяльності і єдиним органом з правом законодавчої ініціативи. Саме тому цей політичний інститут є головною метою діяльності лобістських організацій, оскільки рішення, що приймаються на рівні Європейської Комісії, мають загальнополітичний характер і директивне значення для адміністративних структур Комісії нижчого рівня, на якому здійснюється так зване «точкове лобіювання»(bottom-up lobbying), коли ухвалюються окремі рішення для певних груп інтересів [4]

Характерною рисою співпраці Європейської Комісії і лобі-груп є функціонування спеціальних консультативних та експертних комітетів, до складу яких входять представники ЄС, національні експерти, представники лобістських груп, які беруть участь в процесі вироблення і планування політики ЄС в різних сферах, що відкриває можливості для ефективного лобіювання. Зазначимо, що прозорість підготовки законопроектів та ухвалення політичних рішень свідчить саме про цивілізоване лобіювання в рамках Європейської Комісії інтересів корпорацій і громадських об'єднань.

Публікуючи Білі й Зелені книги, що містять інформацію з окремих питань, які обговорюються в інституціях ЄС, Європейська Комісія враховує експертні оцінки різних консультативних груп для ухвалення остаточних рішень. У результаті, за ініціативою самої Європейської Комісії висувається лише 6 % всіх законопроектів, а більшість з них з'являється як реакція на різноманітні вимоги і пропозиції ззовні, зокрема від лобістських організацій і груп інтересів [4].

Як показує політичний аналіз лобіювання в рамках ЄС, кожен Генеральний директорат ЄС пов'язаний з певними лобістськими групами: так, Генеральний директорат, відповідальний за проблеми зайнятості, соціальні проблеми і професійну освіту, підтримує вимоги профспілок, а Генеральний директорат з питань спільного ринку надає підтримку підприємцям; Генеральний директорат з інформаційного суспільства забезпечує інтереси корпоративних організацій та неформальних об'єднань громадянського суспільства; Генеральний директорат з питань сільського господарства і розвитку сільських районів надає підтримку аграрному лобі; Директорат, в компетенції якого знаходяться, проблеми освіти, спорту і культури – підтримує лобіювання груп соціальних інтересів; Генеральний директорат з питань науки, досліджень і розвитку сприяє лобіюванню інноваційних проектів [4].

Функції Європейського парламенту як політичного інституту ЄС, що обирається шляхом загального прямого голосування, відрізняються від функцій, що виконуються національними парламентами, оскільки, починаючи з

1987 р. з набуттям чинності Єдиного Європейського Акту, Європарламент, як і Рада ЄС, уповноважений ухвалювати рішення у багатьох політичних сферах, зокрема щодо внутрішнього ринку, промисловості, економіки, соціальної політики, транс'європейських мереж, митного співробітництва, захисту прав споживачів, захисту навколишнього середовища, рівності прав і можливостей у громадянському суспільстві, збереження культурної самобутності етнічних груп, відкритості й доступу до офіційних документів ЄС, інноваційного і технологічного розвитку, боротьби з корупцією тощо [4].

З огляду на широкий спектр повноважень Європарламенту, який стосується розвитку плюралістичної демократії і громадянського суспільства, зокрема, в країнах – нових членах ЄС, найбільшу активність в рамках Європарламенту проявляють лобі-групи, які є представниками громадських інтересів, тобто організацій, що займаються охороною навколишнього середовища, захистом соціальних прав і прав споживачів тощо.

Лобі-групи використовують різні шляхи впливу на прийняття рішень в Європарламенті, серед яких слід виокремити: встановлення контактів з депутатами Європейського Парламенту з метою отримання інформації про майбутні законотворчі ініціативи Комісії; лобіювання ініціативних документів, що відповідають інтересам груп тиску; здійснення спрямованого інформаційного впливу щодо забезпечення інтересів організованих груп; прямий вплив на процес голосування з конкретних питань, важливих для лобі-груп; участь у відкритих слуханнях або зібраннях, які проводяться відповідними комітетами Європарламенту; експертний консалтинг для депутатів Європарламенту з метою врахування позицій національних урядів, представниками яких також виступають лобі-групи [5].

Таким чином, прозорість лобіювання визначається як прямим впливом на депутатів Європарламенту, і в першу чергу на доповідача або голову одного з багатьох комітетів, особливо на початковому етапі роботи над доповіддю або під час обговорення питання в комітеті і окремих підгрупах, так і опосередкованим впливом через публічні дебати і засоби масової інформації,

які використовуються як трибуна для представлення інтересів певних соціальних груп.

Слід зазначити: взаємодія Європейського Парламенту з лобі-групами, що обстоюють громадські інтереси, є показовою для політичної культури демократичного суспільства, в якому фундаментальні права і свободи є базовими засадами цивілізаційного розвитку. Зокрема, кожен громадянин Європейського Союзу має право «подавати, в індивідуальному порядку або спільно з іншими особами, письмові вимоги або скарги (петиції) до Європарламенту» (параграф 156 Інструкції з процедурних питань діяльності Європарламенту) [6], які використовуються як один з ефективних інструментів лобіювання. Можна стверджувати, що саме Європарламент, з огляду на плюралістичний стиль прийняття рішень, є політичним інститутом ЄС, з яким переважно співпрацюють лобі-групи соціальної спрямованості.

Формально вищим інститутом влади Європейська Рада ЄС, на яку покладено функцію вироблення стратегії європейської політики. Крім того, до повноважень Ради ЄС відносять функції ухвалення законодавства; координацію загальної економічної політики держав-членів; спільне з Європарламентом прийняття бюджету ЄС; укладання угод між ЄС та іншими іноземними державами, а також міжнародними організаціями; проведення загальної політики і координації у сфері безпеки і міжнародних відносин.

Європейська Рада має компетенцію уточнення, затвердження або відхилення законодавчих ініціатив Європейської Комісії і внесених поправок Європарламенту. Саме через Європейську Раду ЄС здійснюється найбільш інституціоналізований національний вплив на політику ЄС. Підкреслимо, саме тому Європейська рада ЄС, з погляду лобістських організацій, є важливим політичним інститутом Європейського Союзу, в рамках якого відбувається лобіювання інтересів держав-членів ЄС, оскільки саме цей інститут має найбільш широкі законодавчі повноваження щодо ухвалення рішень, які істотним чином впливають на політику національних акторів ЄС в різних сферах життєдіяльності [6].

Проте Рада ЄС, незважаючи на ініціативи щодо більшої відкритості і прозорості ухвалення рішень, залишається менш доступною для лобіювання, оскільки більшість рішень приймаються шляхом таємного голосування. Тому лобі-групи намагаються впливати на законодавчі процеси в рамках Ради ЄС через так звані «національні канали», зокрема, контакти з міністрами або службовцями міністерств, експертами, радниками на рівні держав-членів.

Однак найбільш ефективними методами цивілізованого лобіювання щодо впливу на процес ухвалення рішень політичними інститутами ЄС (Європейського Парламенту, Європейської Комісії та Європейської Ради ЄС) є: проведення переговорів з представниками політичних інститутів ЄС та проведення пропагандистської діяльності через ЗМІ.

Наступним за ефективністю є метод прямого лобіювання – присутність і виступи представників лобі-групи на слуханнях у комітетах та інших відділах інститутів ЄС з метою представлення та відстоювання власної позиції та надання необхідної фахової інформації стосовно питання, що розглядається, тобто прямий вплив на осіб, що ухвалюють рішення.

Четверте, п'яте і шосте місце посідають інші три методи прямого та непрямого лобіювання, а саме: відправлення петицій та листів представникам інститутів ЄС з поданням певної точки зору, організація та проведення кампаній «грассрутс» з метою впливу на чиновника через громадську думку, а також надання консультативних послуг та інформації посадовцям (лобісти часто виступають експертами під час обговорення певних питань). Підготовка та пропонування на розгляд власних законопроектів, за оцінками експертів – на сьомому місці.

Менш ефективними методами є утворення коаліції та залучення «третьої» сили (іншої держави або «п'ятої колони», тобто етнічне лобі), що є непрямыми методами цивілізованого лобіювання, та проведення громадських акцій (мітингів, демонстрацій, страйків чи акцій громадської непокори).

Експерти погодилися, що використання методів цивілізованого лобіювання є найбільш ефективними щодо впливу на Європейську Раду ЄС,

менш ефективними – на Європейську Комісію та найменш ефективними – на Європейський Парламент.

На підставі узагальнення специфіки представництва груп інтересів в інститутах ЄС можна виокремити основні групи, які здійснюють лобістську діяльність на національному і наднаціональному (європейському) рівнях, зокрема:

консультативні лобі-асоціації (консалтингові, PR, – GR, – MR, – та IR-агенції, асоціації з стратегічного планування та стратегічних комунікацій тощо, наприклад, Business Advisors International (BAI), Cabinet Stewart, Central Lobby Consultants Ltd, Weber Shandwick, Worldcom Europe Brussels, Fleishman-Hillard Brussels, Euro P.A. Consulting, European Consulting Company, Edelman Public Relations Worldwide, Hill&Knowlton, Ogilvy Public Relations Worldwide Brussels, Porter Novelli Brussels, PRM European Lobbyists, Europe Analytica, Grayling Political Strategy, Strategis Communications та ін.) [7];

європейські галузеві об'єднання (лобі-представництва інтересів промислових груп, наприклад, Business Europe (ex-UNICE), Eurochambers (Association of European Chambers of Commerce and Industry), ERT (European Round Table of Industrialists), AEB (Association of European Business in the Russian Federation), AER (Association of European Radios), ECTA (European Competitive Telecommunications Association), ETNO (European Telecommunications Network Operators' Association), ETSA (European Telecommunication Services Association), GSME (GSM Europe) тощо) [8];

аналітичні центри (think tanks), які розробляють прогностичні стратегії та програми щодо регіональної політики ЄС (наприклад, Bruegel, Centre for European Reform (CER), Centre for the New Europe, Europe Plus, International Policy Network (IPN), Open Europe тощо) [8].

З погляду дослідників євролобіювання, таку типологію можна уточнити, виокремивши лобі-групи більш широкого спектру діяльності, а саме:

групи інтересів виробників (комерційні), які виступають від імені підприємців і лобіюють максимально сприятливі умови для поступового

економічного розвитку ЄС, збільшення конкурентоспроможності та отримання прибутку;

групи інтересів невиробничого характеру (некомерційного) сектору, які представляють громадські організації і асоціації за професіями та якими лобіюються широкі громадські чи групові інтереси окремих спільнот (екологісти, мігранти тощо) або безпосередні інтереси членів груп (наприклад, пільги для професій, які вони репрезентують);

групи інтересів регіонів, що поєднують у своїй діяльності обидва типи мотивацій (і безпосередню матеріальну зацікавленість, наприклад, у просуванні тих чи інших комерційних проектів, і збільшення питомої ваги регіональної складової в європейській інтеграції загалом) [9].

Підкреслимо, що групи інтересів, які прагнуть вплинути на владні інститути, відіграють важливу роль у всіх сучасних демократичних суспільствах. На національному рівні такий тип представництва інтересів адекватний формальним каналам представницького управління, яке реалізується під час міжпартійної боротьби і через вибори і політичні процеси.

Важливою складовою діяльності лобі-груп на наднаціональному рівні є вироблення і впровадження стратегій лобіювання, зокрема, лобіювання груп інтересів громадського сектору.

Зазначимо, що політичний вимір стратегій лобіювання, характерний для взаємодії інститутів ЄС з групами тиску, відображає трансформаційні процеси політико-культурного розвитку на національному та наднаціональному рівнях існування держав і регіональних організацій. Як зазначають дослідники євролобізму, найчастіше європейськими лобі-групами застосовуються такі стратегії:

- конструктивної співпраці з особами, які ухвалюють рішення з метою досягнення взаємовигідного компромісу;
- корекції законодавства або поступового внесення змін до нього задля забезпечення інтересів лобі-груп;

- опосередкованого впливу за допомогою недержавних організацій та союзів, тобто третьої сторони або посередників;
- цивілізованого заохочення прийняття рішень;
- альтернативного лобіювання з метою пошуку конструктивного компромісного рішення;
- агресивного лобіювання [10].

Розрізняють методи внутрішнього, прямого та непрямого лобіювання. Методи внутрішнього лобіювання передбачають впровадження в організації та установи ЄС представників лобі-груп. Методи прямого лобіювання пов'язані з безпосереднім впливом на посадовців ЄС. Такий вплив здійснюється за допомогою фінансування виборчих кампаній; збирання інформації, проведення досліджень, представлення інформації законодавцям; підготовки та надання політичним інститутам ЄС власних законопроектів (такий метод практикується при лобіюванні членів Європейської Комісії); участі у дорадчо-консультативних органах, які створюються для розгляду певних питань та надання фахових консультацій; публічної і громадської дипломатії – відправлення петицій та листів урядовцям лобі-групою з представленням певної точки зору; участі представників лобі-груп в офіційних конференціях ЄС; лобіювання в регіонах в інтересах національних суб'єктів ЄС [11].

В умовах формування громадянського суспільства і розвитку демократії в Європі більш значимою вважається роль непрямого лобізму нового типу, який полягає у поєднанні організації масових кампаній, що об'єктивно відображають громадську думку шляхом комбінування методів лобіювання та технологій PR, PA та Advocacy. Опосередкований лобізм груп тиску вважається чинником політичної культури європейського суспільства, оскільки використовує громадську підтримку лобістських проектів [11].

Висновки. У статті окреслені основні сутнісні характеристики цивілізованого лобіювання в ЄС, які можна виокремити в три основні групи. По-перше, це усвідомлення органами влади країн Західної Європи і керівних

органів ЄС необхідності існування груп інтересів і політики сприяння розвиткові лобізму.

По-друге, це здатність громадян швидко реагувати на зміни у розподілі повноважень між органами влади і відповідно мобілізуватися й адаптувати стратегії громадського впливу на формування європейської політики.

Третя особливість полягає у багаторівневості процесу прийняття рішень у ЄС, що передбачає активну участь громадян в ухваленні рішень на різних рівнях наднаціонального об'єднання.

Все вищезазначене дозволяє оцінити виклики і перспективи цивілізованого лобіювання в інститутах Європейського Союзу як демократичні, оскільки розширення масштабів присутності лобі-груп на всіх рівнях ухвалення рішень наднаціональної організації сприяє якісним змінам політичної культури в умовах європейської інтеграції.

Таким чином, причиною поширення лобіювання в Європі є не стільки все більше визнання лобіювання як природного елементу демократичного процесу, а, насамперед, процес «поглиблення» європейської інтеграції, тобто передання країнами-членами своєї компетенції на користь наднаціональних інститутів і громадянського суспільства.

Література.

1. Kurczewska U. Lobbying in the European Union / U.Kurczewska // *Evropa*. – 2002. – Vol. 4, № 3. – P.117148.

2. Європейський Союз. Консолідовані договори / [Переклад Ю. Петруся, за науковою редакцією В. Муравйова]. – К. : «Port-Royal», 2009. – 140 с.

3. Войнич О. М. Цивілізований лобізм в Європі: політичний аспект / О. М. Войнич, О. В. Шевченко // *Світова політика*. – К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2009. – Випуск 2. – С. 173–198.

4. Шохин А. Н. Взаимодействие бизнеса и власти в Европейском Союзе / А. Н. Шохин, Е. А. Королёв – М. :Изд.дом. ГУ. ВШЭ, 2008. – 158 с.
5. Bouwen P. Lobbying versus Litigation: Political and Legal Strategies of Interest Representation in the European Union / P.Bouwen, M.McCown // Journal of European Public Policy. – 2007. – Vol.14, № 3. – P. 244-253.
6. European Governance: A White Paper. European Commission. COM (2001) 428 final. (2001) [Электронныйресурс]. – Режим доступа: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0428en01.pdf.
7. Karr K. Democracy and Lobbying in the European Union / Karr K.– New York: Campus Verlag, 2007. – 240 p.
8. Kurczewska U. Lobbing in the European Union / U.Kurczewska // Европа. – 2002. – Vol. 4, № 3. – P.117–148.
9. Шевченко О. Європейська PR-практика / О.Шевченко. – К.: ІМВ, 2008. – 162 с.
10. Mazey S. Interest Groups and EU Policy-Making: Organisational Logic and Venue Shopping / S.Mazey, J.Richardson // European Union: Power and Policy-Making [ed. by J.Richardson]. – New York; London, Routledge, 2006. – P. 28–41.
11. Войнич О. М. Стратегія лобі-груп Європи / О. М. Войнич // Актуальні проблеми міжнародних відносин. (Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка). – К., 2008. – Випуск 81. Частина II. – С. 129–134.